

**Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет**

Кафедра кримінального права та процесу

КУРСОВА РОБОТА

З дисципліни «Кримінальний процес»

НА ТЕМУ:

«Особливості досудового слідства в справах про злочини неповнолітніх»

Студентки 3 курсу групи ПР-31

Напряму підготовки «Правознавство»

Боднар А.А.

Керівник:

к. ю. н., доц. Рогатинська Н. З.

Національна шкала _____

Кількість балів _____ Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(підпис)

(підпис)

Тернопіль-2016
ЗМІСТ

ВСТУП	3-5стор
РОЗДІЛ I. Особливості досудового слідства в справах про злочини неповнолітніх:	
1.1. Загальні положення.	6-8стор.
РОЗДІЛ II. Особливості попереднього розслідування у справах про злочини неповнолітніх:	
2.1. Повідомлення про підозру	9-10стор.
2.2. Виклик та допит неповнолітнього	11-13стор.
2.3. Затримання та тримання під вартою неповнолітньої особи	14-16стор.
Розділ III. Особливості судового розгляду у справі щодо неповнолітнього:	
3.1. Участь захисника у справі	17-19стор.
3.2. Звільнення від відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру.	20-22стор.
ВИСНОВОК	23-24стор
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	25-26стор.

Актуальність даної роботи. Проблема злочинності неповнолітніх завжди актуальна для суспільства, адже від того, як вона вирішується, залежить не лише стан злочинності у майбутньому, але й моральне життя у суспільстві в цілому. Раніше підліткова злочинність була вуличною, а тепер неповнолітні скоюють злочини усюди: в чужих приміщеннях, у транспорті, за місцем навчання. Проте абсолютна більшість злочинів, скоєних неповнолітніми, - це крадіжки та хуліганські дії.

Протиправну поведінку підлітків пов'язано перш за все з такими особливостями їх психіки, як підвищена сугестивність, не сформованість життєвих орієнтацій, юнацький негативізм.

Досить поширена думка, що більшість неповнолітніх злочинців - це ті, які позбавлені догляду і контролю дорослих. Через невміння самостійно організувати свою діяльність, підлітки піддаються сумнівним захопленням, пропускають заняття в школі, мають негативні відгуки, порушують дисципліну. Вони потрапляють під негативний вплив будь-якої компанії, починають курити, грати в азартні ігри, пити тощо.

Злочинність неповнолітніх мають ті ж самі причини, що і злочинність дорослих: безробіття, загальне зниження матеріального рівня населення. А звідси — невиконання батьками обов'язків по вихованню дітей, послаблення ефективності виховної роботи у навчальних закладах.

Противоправна поведінка неповнолітніх дуже часто характеризується неповнотою усвідомлення суспільно небезпечних дій. Найчастіше причини підліткової злочинності - це результат неправильного виховання, відсутності догляду з сторони батьків, матеріальні не достатки, негативний вплив найближчого оточення. Хоча в теперішніх умовах серед неповнолітніх злочинців багато дітей, сім'ї яких мають високий матеріальний рівень, проте контроль за ними послаблений, так як батьки зайняті бізнесом і їм здається, що вистачає того, щоб забезпечити матеріальне благополуччя своїх дітей. Тим часом виховання включає в себе формування поваги до закону, і окрім школи,

це повинна робити сім'я. А поважати закон можна лише одним способом - дотримуватись його.

Стан злочинності серед неповнолітніх викликає занепокоєність та необхідність пошуку ефективних засобів попередження злочинності, вживати додаткових заходів з боку державних, органів та громадськості. Серед заходів профілактики важливе місце посідає діяльність прокуратури і суду, органів розслідування, що здійснюють провадження у справах про злочини неповнолітніх. Важливе значення має підвищення якості досудового і судового слідства у кримінальних справах.

Проте діяльність таких органів мають й свої особливості, які спрямовані на вирішення питань відповідальності й покарання неповнолітніх за вчинені злочини. Вони пов'язані з предметом доказування, колом і статусом осіб, які беруть участь у судочинстві з метою підвищення захищеності неповнолітніх, здійсненням додаткових слідчих дій.

Неповнолітні є найбільш незахищеною категорією соціальних суб'єктів, які потребують особливої уваги та турботи з боку суспільства та держави в процесі реалізації ними свої прав та свобод. Досягнення справедливості та встановлення істини по справі пов'язані з необхідністю одержання об'єктивної інформації та розуміння слідчим процесу формування показань малолітніх та неповнолітніх, а також врахування їх соціально-психологічних особливостей, притаманних різним віковим групам. Адже, притягнення до відповідальності неповнолітніх, має певні особливості, які повинні бути відображені в законах України та усіх правових нормах. Неповнолітні повинні, з одного боку, знати і розуміти, що вони, як і всі громадяни, зобов'язані дотримуватись встановлених правил поведінки, та поважати закони, адже за кожне правопорушення є відповідальність. А з іншої сторони, застосування кримінальних норм до неповнолітнього повинне здійснюватись на засадах справедливої оцінки скоєного проступку та застосування заходів відповідного примусу, а також повинне здійснюватись забезпечення їх прав на захист.

Предметом даної роботи виступають суспільні відносини, що виникають в процесі застосування певних норм та інститутів провадження про злочини неповнолітніх в Україні.

Метою даної роботи є вивчення досвіду правових досліджень, розкриття сутності інституту кримінального процесу щодо злочинів неповнолітніх.

Об'єктом даної роботи є проаналізовані нормативно-правові акти та наукові матеріали, які дали можливість більш детально розкрити зміст даного питання.

Питання про злочини неповнолітніх розглядало багато вчених та науковців, як вітчизняного, так і теперішнього покоління. Відомими є наукові праці таких авторів, як В.Т. Маляренка, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, Л.М. Лобойка, М.М. Михеєнка. Також питання до досудове слідство у справах цієї категорії досліджували такі вчені як: В.І. Аркова, К. Бегалієва, В.В. Голіна, Н.П. Грабовська, Ю.М. Грошевий, В.Я. Рибальська и т.д.

Розділ I. Особливості досудового слідства в справах про злочини неповнолітніх.

1.1. Конституція України постановляє, що усі громадяни є вільними та рівними у свої правах, обов'язках та інтересах. Права людей закріплені не тільки в Конституції, але й в інших галузях права. Не винятком є і кримінально-процесуальне законодавство, норми якого встановлюють судочинство по справах неповнолітніх. [4]

На теперішній час підлітки скоюють чимало тяжких чи надто тяжких злочинів. Проте, підлітки мають свою вікову категорію, яка дозволяє не лише усвідомлювати свої дії та рішення, але й підлягати кримінальній відповідальності, яка визначає ступінь та характер скоєного, а також покарання за це.

Поряд із питанням злочинів неповнолітніх, лежить питання проведення досудового слідства.

Особливості розслідування кримінальних правопорушень, вчинених неповнолітніми, передбачені в 38 Главі КПК, яка має назву „ Кримінальне провадження щодо неповнолітніх, які стосуються предмета доказування у діяннях, що учиняються даними особами, допит неповнолітнього підозрюваного, застосування до неповнолітніх запобіжних заходів, передання неповнолітнього підозрюваного під нагляд, особливості судового розгляду та ін.

Крім того, цим розділом визначається особливий порядок застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх, які не досягли віку кримінальної відповідальності.

Досудове слідство – це діяльність слідчого, який веде порушену кримінальну справу, зміст якої полягає у збиранні, дослідженні, перевірці, правильній оцінці та використанні доказів, встановлення істини, а також застосування норм для захисту прав та законних інтересів фізичних чи юридичних осіб для здійснення правосуддя. [1]

Досудове слідство розпочинається тільки тоді, коли є порушена справа. Слідчий повинен приступити до розгляду справи зразу ж в той момент, коли

йому було передану або в порушеній ним справу. Після чого, він повинен скласти постанову про порушення справи. Копію цієї постанови слідчий зобов'язаний протягом доби надіслати прокуророві.

Досудове слідство проходить у тому місці, де вчинено злочин. Проте, якщо місце злочину не відоме і для швидшого його розслідування, слідство може проводитись за місцем перебування підозрюваного чи обвинуваченого, або за місцем перебування більшості свідків.

При провадженні досудового слідства, слідчий повинен встановити такі наявні фактори:

- 1) вік неповнолітнього,
- 2) стан здоров'я та розвиток неповнолітнього,
- 3) умови життя та виховання неповнолітнього,
- 4) обставини, які негативно впливають на життя неповнолітнього,
- 5) наявність осіб, які могли б підмовити неповнолітнього на злочинну діяльність.

Для цього повинні бути допитані батьки неповнолітнього в статусі свідків, інші особи, які можуть надати правдиві відомості. Також, слідчий має право вимагати необхідні документи та проводити інші слідчі дії, якщо це є потрібним.

Досудове слідство проводиться з деякими особливими обмеженнями. По-перше, затримання неповнолітнього та роз'яснення його прав. Проте, затримання можливе тоді, коли злочин зумовлений тяжкими і надто тяжкими наслідками.

По-друге, неповнолітній в обов'язковому порядку повинен мати захисника, який залучається до справи з моменту оголошення протоколу про затримання або постанови про застосування запобіжного заходу, але не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту затримання.

По-третє, неповнолітньому оголошується обвинувачення і проводиться допит. Неповнолітній обвинувачений викликається до слідчого, прокурора чи до суду, як правило, через його батьків або інших законних представників. Враховуючи

психологічний стан особи, на допиті можлива присутність лікаря, психолога чи педагога, а також його батьків чи законних опікунів.

По-четверте, до неповнолітнього можуть застосовуватись запобіжні заходи. Наявність підстав, які будуть використовуватись для застосування запобіжного заходу повинні вирішуватись у кожному випадку окремо слідчим, прокурором чи суддею.

По-п'яте, порядок закриття кримінальних справ щодо неповнолітніх, які не досягли віку, з якого можлива кримінальна відповідальність і які досягли такого віку, до них можливі інші заходи виховного характеру. Наприклад: неповнолітній, який вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнений від покарання, якщо суд визнає, що внаслідок щирого покаяння та подальшої хорошої поведінки він на момент постановлення вироку не потребує застосування покарання. Але не зважаючи на це, неповнолітнього буде обмежено у його правах на певний період.

У постанові, яку складає слідчий, повинно зазначатися місце і час її складання, посада особи, що виносить постанову, її прізвище, справа, в якій провадиться слідство, та обґрунтоване прийняте рішення, а також стаття цього Кодексу, на підставі якої прийнято рішення.

Розділ II. Особливості попереднього розслідування у справах про злочини неповнолітніх.

Беручи до уваги той факт, що прокурор, суд, слідчі органи, відповідно до чинного законодавства зобов'язані відкрити кримінальну справу при виявленні кожного злочину, вжити усі потрібні заходи щодо встановлення подій злочину, знайти винних у вчиненні злочину та здійснити покарання. [12]

Також, провадження в справах щодо неповнолітніх має свої особливості в проведенні досудового розслідування. Велике значення приділяється затриманню чи взяття під варту неповнолітнього, особливостям допиту, призначенню покарань чи звільнення від нього.

Неповнолітніми є особи, які не досягли 18-річного віку. Проте є свої вікові категорії, відповідно до яких визначається притягнення до кримінальної відповідальності.

2.1. Повідомлення про підозру

Повідомлення про підозру – важлива процесуальна дія, у ході якої має бути покладено початок та здійснення акту по практичній реалізації функції обвинувачення, а також вжито необхідні у зв'язку з цим заходи щодо забезпечення гарантій захисту підозрюваним своїх прав.[3]

Закон не визначає, коли саме особу потрібно повідомити про підозру, однак містить правило, згідно з яким повідомлення про підозру повинно бути вручено підозрюваному в день його складання слідчим або прокурором.

Особі, яку затримано, протягом двадцяти чотирьох годин не було надано повідомлення про підозру, підлягає звільненню.

Письмове повідомлення повинне містити такі відомості:

- Відомості про особу, яка здійснює повідомлення,
- Відомості про особу, яка повідомляється про підозру,
- Правова кваліфікація кримінального правопорушення,
- Стислий виклад обставин кримінального правопорушення,
- Права обвинуваченого,
- Підпис особи, яка здійснила повідомлення.

Неповнолітній підозрюваний чи обвинувачений повідомляється або викликається слідчим, прокурором, слідчим суддею чи судом через його батьків або інших законних представників. Інший порядок допускається лише в разі, якщо це зумовлюється обставинами, встановленими під час кримінального провадження.

Підозрюваний, обвинувачений має право знати, у вчиненні якого кримінального правопорушення його підозрюють, обвинувачують. Також не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання; давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати.

Повідомлення про підозру неповнолітньому вручається в присутності захисника, участь якого є обов'язкова.

Крім того, неповнолітня особа, що вчинила кримінальне правопорушення, набуває статусу підозрюваного з моменту повідомлення про підозру або затримання за підозрою вчинення кримінального правопорушення.

2.2. Виклик та допит неповнолітнього.

Слідчий, прокурор під час досудового розслідування має право викликати підозрюваного, свідка, потерпілого чи іншого учасника кримінального процесу для проведення допиту та іншої процесуальної дії. Слідчий суддя під час досудового розслідування, суд під час судового провадження викликають учасника процесу за власної ініціативи чи за клопотанням слідчого, прокурора або іншого учасника процесу.

Щоб допит був більш ефективнішим, потрібна правильна організація самого допиту: вивчення усіх потрібних матеріалів, ознайомлення з певними питаннями та даними про особу, складання плану, місце та час проведення допиту.

Неповнолітньому підозрюваному має бути забезпечено право на його захист та забезпечення обов'язкової участі захисника.[6]

Перш ніж розпочати допит неповнолітнього, потрібно враховувати психологічні характеристики особи, які притаманні його віку. Адже, такі особливості можуть впливати на процес формування та надання показань, що може сповільнити процес під час допиту.

Тому, важливим моментом є вивчення особи та усіх факторів її характеру. Слідчому варто встановити так званий психологічний контакт з неповнолітнім: запропонувати неповнолітньому розповісти про себе, де навчається, з ким спілкується, яка ситуація у сім'ї, які має захоплення, хобі і так далі.

Атмосфера допитування повинна залишатись спокійною, невимушеною. Забороняється будь-який тиск зі сторони слідчого під час допиту неповнолітнього.

Враховуючи те, що неповнолітні легше піддаються навіюванню, забороняється ставити запитання, у яких містяться навідні відповіді, або підказки у запитаннях до відповіді, тому що цим всім неповнолітній може розгубитись і зашкодити самому собі.

Показання у протоколі зазначається без будь-яких поправок, а такими, якими вони були сказані неповнолітнім. Для цього, під час допиту можна

застосовувати і інші види технічного запису з метою кращих результатів допиту.

Перед самим допитом слідчий повинен ознайомитись з деякими обставинами: склад сім'ї неповнолітнього, відносини в ній та виховання батьків, обстановка в школі чи в інших закладах, де перебуває неповнолітня особа, поведінка поза домом, взаємодія з оточуючими тощо.

На допиті можуть бути присутні батьки або інші законні представники, які беруть участь в кримінальному провадженні. Неприбуття цих осіб в судове засідання не припиняє судовий розгляд. Проте, є випадки, коли суд визнає їх участь обов'язковою: особа не досягла 16-річного віку, або особа є розумово відстала. В такому випадку, до судового розгляду залучаються ще педагог чи психолог, а в крайньому випадку – лікар.

Лікар залучається у тій ситуації, якщо внаслідок кримінального правопорушення неповнолітній отримав тимчасові психічні чи фізичні розлади здоров'я. Лікар повинен стежити за тим, щоб неповнолітньому не задавали важких питань, щоб йому не було заданої більшої шкоди здоров'ю та погіршенню стану.

Наявність у неповнолітнього розумової відсталості повинна бути зазначена у висновках психологічної або психіатричної експертизи.

Місце проведення допиту є важливим питанням, адже, неповнолітні – це категорія дітей, для яких обстановка відіграє велику роль. За законом, допит повинен проводитись за місце проведення досудового розслідування або в іншому місці, за погодженням сторони. Проте, слідчому надається право обирати місце проведення допиту.

Юридична практика говорить, що допит неповнолітніх молодших вікових груп краще проводити в тій обстановці, де дитина зможе поводити та відчувати себе комфортно: дитячий садочок, школа, будинок неповнолітнього або рідних йому людей.

А вже допит старих вікових груп неповнолітніх слід проводити в кабінеті слідчого. Це надасть офіційної обстановки і налаштує допитуваного на правдиві та чесні показання.

При цьому, в кабінеті не повинно бути нікого із сторонніх людей чи інших слідчих.

Події кримінального злочину, які спричинили сильне схвилювання допитуваного можуть бути здійснені після 2-3 днів після вчинення такого проступку.

Тривалість проведення допиту має свої особливості до кожного із вікових груп. Відповідно до статей КПК України допит неповнолітніх осіб не може продовжуватись без перерви більше однієї години, а загалом більше 2 годин на день. Якщо слідчий не встиг за цей період часу з'ясувати усі хвилюючі його питання, бажано зробити перерву, після чого продовжити на коротких термін.

Як зазначалось вище, існує протокол по справі, який повинен відповідати загальним вимогам складання протоколів та повинен мати:

1. Вступну частину, де містяться дані про місце, час та назву процесуальної дії, особу, яка проводить цю дію та всіх осіб, які присутні на допиті,
2. Описову частину, де містяться дані про послідовність дій, відомості, речі, документи, які є важливими для розгляду справи,
3. Заключної частини, де містяться відомості про зауваження та доповнення до протоколу з боку усіх учасників процесуальної дії.

Крім того, не рекомендується проводити допит неповнолітнього одночасно із співучасником учинення кримінального порушення, якщо один із них є повнолітнім або негативно впливає на проведення всього досудового розслідування. Це дасть можливість неповнолітньому не відчувати на собі погрози з його сторони як самому неповнолітньому, так і його батькам.

2.3. Затримання та тримання під вартою неповнолітньої особи.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод має на меті захист особи від будь-якого невинуватого посягання на її свободу з боку держави, а також від тривалих строків попереднього ув'язнення.[10]

Ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як на підставах та в порядку, встановлених законом.

Взяття під варту є найсуворішим запобіжним заходом, який полягає в ізоляції обвинуваченого від суспільства, ув'язненні й утриманні його під вартою на встановлених законом підставах і умовах. Цей запобіжний захід застосовується у справах про злочини за які законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк понад 3 роки.

Фактично підставою взяття під варту є наявність системи неспростовних доказів вчинення обвинуваченим (підозрюваним) кримінально караного діяння (злочину), за який законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі.

Процедура обрання запобіжного заходу включає в себе внесення до суду клопотання про обрання запобіжного заходу, прийняття рішення про обрання запобіжного заходу та його оформлення, доведення рішення до відповідних осіб та складання необхідних документів, вжиття додаткових дій, які впливають із суті обраного запобіжного заходу.

З метою запобігання настанню ризиків, таких як знищення чи інші дії щодо речей чи документів, які мають вагомим значення для судового розгляду, перешкоджання кримінальному провадженню, незаконний вплив на свідка, обвинуваченого, експерта тощо, застосовуються такі заходи як затримання та тримання під вартою.

Проте, такі заходи застосовуються до неповнолітніх у тому випадку, якщо вони вчинили тяжкі або надто тяжкі злочини. А взяття під варту здійснюється тоді, коли немає гарантій того, що неповнолітній не розпочне вчиняти нові злочини, не переховуватиметься від органів тощо. Взяття під варту здійснюється виключно за рішенням суду.

Про затримання або взяття під варту неповнолітніх обов'язково сповіщаються їхні батьки або опікуни.

Так, як є вікові категорії неповнолітніх, то застосування до них запобіжних заходів є різною. Якщо взяти до уваги осіб до чотирнадцяти років, які вчинили небезпечне діяння, яке віднесене до категорії тяжких чи надто тяжких злочинів, то їх потрібно ізолювати від навколишнього середовища за постановою слідчого або за рішенням суду у спеціально відведені приміщення на певний термін. Такими приміщеннями можуть бути: приймальники-розподільники для дітей, школи соціальної реабілітації, спеціальні виховні установи, центри медико-соціальної реабілітації. [7]

Тяжким є злочин за який передбачено покарання у виді штрафу або позбавлення волі на строк не більше 10 років, а надто тяжкий злочин – позбавлення волі на строк більше 10 років або довічне ув'язнення. Проте, неповнолітньому за законами України призначається дещо інше покарання за вчинення злочинів: за тяжкий – не більше 7 років, за надто тяжкий – не більше 10 років.

Якщо є наявність достатніх доказів та неповнолітню особу притягнуто до тримання під вартою, слідчий повинен за згодою прокурора подати до суду клопотання. Суд у свою чергу, повинен ознайомитись з усіма матеріалами, перевірити достовірність доказів і чи є вони достатніми для обвинувачення. Після чого опитує підозрюваного чи обвинуваченого, та при необхідності може допитати та вислухати думки слідчого, прокурора чи захисника.

При затриманні неповнолітньої особи, особа, яка здійснила затримання, складає протокол, в якому зазначається місце та дата, час затримання, підстави затримання, клопотання, заяви чи скарги, підстави затримання, результати обшуку та ознайомлення з усіма документами, а також права та обов'язки неповнолітнього. Копія протоколу надсилається прокурора та вручається затриманому.

Приймаючи рішення щодо обрання запобіжного заходу у вигляді взяття під варту, суд зобов'язаний дослідити усі обставини, які мають значення при

обранні запобіжного заходу, а саме: стан здоров'я неповнолітньої особи, стосунки з батьками та виховання батьками своєї дитини, контроль за його поведінкою, місце проживання, дані про попередні судимості, спосіб життя, поведінку під час провадження в кримінальній справі, наявність обставин та визнання ним моральних цінностей, які дозволять оцінити його поведінку.

Положення щодо затримання та взяття під варту неповнолітніх закріплені в Конвенції про права дитини, яка категорично забороняє протизаконне позбавлення дітей свободи, наголошуючи при цьому, що попереднє ув'язнення чи інша форма позбавлення волі мають бути лише винятковим заходом, що застосовується протягом якнайкоротшого терміну, якщо справа стосується дітей. Із дітьми, які позбавлені волі, необхідно поводитись гуманно, з повагою та із врахуванням притаманних їх віку потреб. [8]

Існує певна невизначеність кримінально процесуального закону і щодо затримання як тимчасового заходу процесуального примусу. Затримання застосовується до особи, яка підозрюється у вчиненні злочину. Затримання обмежує конституційні права та свободи особи та громадянина, обмежує їх свободу пересування і спричиняє моральні страждання.

З урахуванням відомостей про особу, його умов життя та виховання, стосунків з рідними, суд, згідно Закону, може передати неповнолітнього під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а неповнолітніх, які виховуються в дитячих установах під нагляд цієї установи. Але в більшості випадків, затримання переходить під тримання під вартою.

Чинне кримінально-процесуальне законодавство в основному регулює загальні положення затримання та взяття під варту з тим, щоб не допустити випадків безпідставного позбавлення волі осіб, які підозрюються та обвинувачуються у вчиненні злочину, а також забезпечити дотримання їх прав, свобод і законних інтересів.

Розділ III. Особливості судового розгляду у справі щодо неповнолітнього.

3.1. Участь захисника у справі

Неповнолітній, який вчинив суспільно небезпечне діяння, який має вікові та психологічні особливості, який не має певного життєвого досвіду, не може сам розібратись в механізмі по кримінальній справі, тому, за законом, йому надається захисник, який діє тільки в інтересах свого підзахисного. Його основне завдання полягає в тому, щоб за допомогою засобів захисту спростувати обвинувачення, виявити обставини, які будуть пом'якшувати обвинувачення та надати повну юридичну допомогу.

Особи, які не досягли 18-річного віку отримують захисника з моменту визнання особи підозрюваною чи після пред'явлення їй обвинувачення.

За кримінально-процесуальним кодексом України передбачається, що в статусі захисника можуть бути і адвокати, тобто, особи, які мають свідоцтво про заняття адвокатською діяльністю, є фахівцями у своїй справі, які за законом повинні надавати правову допомогу. Близькі родичі, опікуни чи піклувальники маю право брати участь у справі лише з наявності захисника. Це пояснюється тим, що вони не мають достатніх знань у цій сфері та не зможу забезпечити правову охорону неповнолітнього. [14]

Захисником не може бути адвокат, відомості якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого містяться відомості про зупинення прав на заняття адвокатською діяльністю.

Захисник у кримінальному судочинстві є самостійним учасником, який має свої повноваження при захисті інтересів обвинуваченого, який є неповнолітнім. Захисник, на підставі матеріалів, самостійно обирає позицію рішення справи, яке може не співпадати з позицією неповнолітнього. Виходячи із цього, захисник повинен ґрунтовно пояснити суть своїх рішень та чому він обрав таку позицію, а також показати аргументи, наведені на свій захист неповнолітнім та недійсність таких аргументів при в вирішенні справи. Адже, неповнолітні, в силу своїх вікових та психологічних особливостей, дуже часто бажають звернути на себе увагу, взявши вину за вчинене на себе, покриваючи інших

співучасників, або навпаки – виправдовують себе, даючи неправдиві показання. Тому, захисник зобов'язаний в доступній формі для неповнолітньої особи подати усі «за» та «проти», які зможуть полегшити покарання неповнолітнього.

Захисник, який не прибув для участі в проведенні певної процесуальної дії, навіть якщо він був попереджений про її проведення, і якщо обвинувачений не заперечує проти відсутності захисника, то це не може бути підставою для того, щоб визнати процесуальну дію незаконною, крім випадків, коли участь захисника є обов'язковою.[9]

Проте, якщо обвинувачений заперечує проведення процесуальної дії за відсутності захисника, то таке проведення відкладається.

При судовому розгляді одночасно брати участь може не більше п'яти захисників.

Захисник має право брати участь під час допиту особи. Особливе значення набуває право захисника до першого допиту підозрюваного отримати з ним конфіденційне побачення без дозволу слідчого, суду чи прокурора, а після першого допиту – такі ж зустрічі, але без обмеження тривалості та кількості.

Усі наявні документи не можуть розголошуватись чи підлягати розгляду слідчим, прокурором чи судом без згоди законного представника.

З метою реалізації засади змагальності сторін, захиснику гарантується рівність прав поряд з іншими учасниками провадження. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх службові особи зобов'язані виконувати законні вимоги захисника.

ЗУ "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" встановлює форму відносин захисника з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Такою формою є адвокатський запит, під яким розуміється звернення адвоката до органу державної влади, установ і організацій чи підприємств незалежно від форми власності та підпорядкування про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту.[5]

Законодавець вперше встановив відповідальність за невиконання законних прав та обов'язків захисника. Так, відмова в наданні інформації та правової допомоги, несвоєчасне або неповне надання інформації або надання інформації, яка не відповідає дійсності, яка тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Отже, завданням кримінально-процесуального провадження є захист особи, держави та суспільства в цілому від кримінальних порушень, охорона свобод, прав та інтересів кожного учасника, а також забезпечення повного, швидкого та справедливого розслідування та судового розгляду з метою, що кожен, хто вчинив правопорушення повинен бути притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, а кожен не винуватий був звільнений, і щоб кожна особа не підлягала будь-якому примусу і до кожного застосовувалась належна правова процедура.

3.2.Звільнення від відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру.

Будь-яка особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, повинна понести кримінальну відповідальність і бути покараною. Проте, суди України повинні мати можливість розглянути питання про змогу застосування примусових засобів виховного характеру замість покарання з урахуванням кожного випадку та всіх особливостей правопорушення. [11]

Примусові заходи не є способом покарання, а є заходами державного впливу, які спрямовані на виправлення неповнолітньої особи, яка вчинила злочин.

Застосування примусових заходів виховного характеру поділяються на дві категорії: 1) неповнолітні, які здійснили злочин(від 14 до 18 років),

2) особи, які досягли віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність та вчинила суспільне небезпечне діяння(від 11 років).

Розглянемо детальніше кожен із цих категорій.

Неповнолітній, який вчинив правопорушення у віці від 14 до 18 років, звільняється від відповідальності за наявності трьох умов:

1. Особа вчинила злочин вперше, закінчились строки давності притягнення до відповідальності, особа, судимість особи погашена, не вважається судимою у зв'язку з реабілітацією тощо.
2. Злочин невеликої тяжкості або необережний злочин(хуліганство, побої).
3. Виправлення неповнолітнього можливе без застосування покарань(повинна бути справедлива оцінка та чіткі дані про те, що поведінка та ставлення до праці, розкаяння змінили особу).

Перш ніж застосовувати примусові заходи виховного характеру, потрібно звернути увагу на такі обставини:

- Дані про особу, психологічні особливості, стан здоров'я, взаємовідносини в сім'ї та колективі, успіхи у навчання, участь у суспільному житті тощо.
- Ставлення неповнолітнього до здійснених вчинків.
- Дані про батьків неповнолітнього та їх виховання.
- Обставини, які могли б негативно впливати на особу.

- Наявність повнолітніх осіб, які втягнули неповнолітніх у злочинну діяльність.

Особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене Кримінальним кодексом України у віці з 11 років і до досягнення віку, з якого може настати кримінальна відповідальність, підпадає під ознаки діяння.

У даному випадку така особа не є суб'єктом кримінального порушення, тому не може бути притягнута до кримінальної відповідальності, адже не досягла віку з якого встановлена відповідальність. Проте, відповідно до КПК України до цих осіб можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру.

З урахуванням тяжкості вчинення злочину, даних про вік та здоров'я, потрібно досить акуратно та обережно підходити до проведення слідчих дій, для того щоб не травмувати психіку дитини.

Ця категорія дітей допитується із залученням законного представника, лікаря, педагога, а за необхідності – психіатра чи психолога.

До таких дітей не можуть застосовуватись запобіжні заходи, передбачені КПК України.

Клопотання про застосування примусових заходів виховного характеру до неповнолітніх передається прокурором до суду разом із усіма матеріалами розслідування.

Застосування такого звільнення від кримінальної відповідальності є діяльністю суду. При цьому суд застосовує таке звільнення лише при наявності деяких умов.

До них належать:

- 1) Застереження, яке полягає в засудженні суспільно небезпечної поведінки неповнолітнього.
- 2) Обмеження дозвілля та встановлення особливих вимог до поведінки неповнолітнього.
- 3) У справах щодо неповнолітніх рекомендується застосовувати такий запобіжний захід, як передача малолітніх під нагляд батьків, опікунів чи

піклувальників, а до неповнолітніх, які перебувають в дитячих закладах, школах, інтернатах — передача їх під нагляд адміністрації цих закладів.

Відповідно до цього, над неповнолітнім встановлюється контроль і посилений вплив з боку осіб, які були зобов'язані здійснювати позитивний вплив на неповнолітнього. Тому його застосовують тільки в той випадок, коли батьки або колектив мають велику можливість здійснити такий вплив, створити характерну обстановку для неповнолітнього.

Звільнення неповнолітнього від кримінального правопорушення із застосуванням примусових заходів виховного характеру мають як негативний, так і позитивний вплив.

Позитивний вплив полягає в тому що, неповнолітній сприймає такі заходи як належне, виконує ті чи інші вимоги, обов'язки, обмеження. А негативний вплив має місце тоді, коли неповнолітній ухиляється від примусових заходів виховного характеру, і через це підлягає кримінальній відповідальності.

ВИСНОВОК

Останнім часом через нестабільність суспільства та інтенсивних соціальних перетворень посилилися негативні тенденції, які провокують поведінку кожної особи, деградацію й саморуйнування особистості. Нездоровий спосіб життя є тим фундаментом, на якому продовжують поширюватися алкоголізм, паління, наркоманія, токсикоманія. [13]

Усе більшого поширення отримує відступ від загальнолюдських норм моральної поведінки, де руйнується духовний світ людини.

Сім'я - це перша структура для людини в якій проходить її формування як особистості. Психологи вважають, що характер людини сформований на три чверті успадкованих моментів. Проте такі риси характеру і біологічна спадщина ще не дають велику роль для майбутнього особи. Дуже важливо, яку систему соціальних цінностей вибудовує для себе громадянин, особливо малолітні особи, які йдуть у великий світ.

Батьки, повинні розуміти свій обов'язок щодо виховання дітей відіграють важливу роль. Своїми діями вони самі показують вихованість, освіченість, відповідальність, чуйність та інші риси, які так важливі для майбутнього покоління.

Проте, проблеми в сім'ї приводять до негативних наслідків. Дитина у такій сім'ї дуже часто відчуває себе непотрібною, чужою, стає жорстокою, переносить увесь увібраний сімейний досвід на оточуючих, стає озлобленою. І через такі відносини, дитина бажатиме помсти усьому світу за своє погане дитинство. Держава, в особі органів, повинна забезпечувати усі права та інтереси, а також створювати усі можливі заходи, які дозволять дітям відчути себе комусь потрібним.

У Конвенції про права дитини підкреслюється, що «в усіх діях стосовно дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, які займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини».

Таким чином, усі психологічні, соціальні та біологічні чинники неповнолітнього забезпечують правову охорону таких осіб, зменшує покарання та його відбування, а також дає змогу виправити свою поведінку для покращення майбутнього життя.

З вищесказаного можна зробити висновок, що питання щодо осіб, які вчинили злочини мають певні особливості в проведенні досудового розслідування та судового розгляду справи неповнолітніх.

Щоб уникнути такої великої кількості злочинних діянь на території України, держава повинна слідкувати за діяльністю та розвитком суспільства, створювати різні виховні, спеціальні заклади для дітей, які будуть обов'язковими та справедливо вирішувати такі питання.

З метою належної організації діяльності органів і служб у справах дітей та спеціальних установ і закладів соціального захисту для дітей держава забезпечує спеціальну підготовку і перепідготовку керівників та фахівців (педагогів, соціальних психологів, соціологів, юристів, медичних працівників і працівників правоохоронних органів).

Діти, щодо яких здійснювався профілактичний захід або яких він торкнувся, в разі протиправного посягання на їх права, свободу, честь і гідність, заподіяння їм майнової чи іншої шкоди мають право на повне поновлення порушених прав та відшкодування заподіяної шкоди.

Список використаної літератури

1. Кримінально - процесуальний кодекс. // Суми ТОВ "ВВП НОТІС". – 2016.
2. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України від 04.01.2016р. За редакцією ТОВ «ВВП НОТІС». – 2016. – 158-159ст.
3. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України від 04.01.2016р. За редакцією ТОВ «ВВП НОТІС». 2016. – 198-199ст.
4. Конституція України № 254к/96-ВР від 28 червня 1996 року // <http://nau.com.ua>.
5. Закон України про адвокатуру та адвокатську діяльність. // Верховна Рада України. – 2012. – Глава 4.
6. Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. Кримінальний процес України. – 115ст.
7. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей Верховна Рада України; Закон від 24.01.1995 № 20/95-ВР
8. Конвенція «Про права дитини», ООН; Міжнародний документ від 20.11.1989 р.
9. Обов'язкова участь захисника [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
http://pidruchniki.com/1248020255577/pravo/obovyazkova_uchast_zahisnika_kpk.
10. Особливості затримання та взяття під варту неповнолітнього [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://advocat-cons.info/index.php?newsid=3812#.V06YzTWTIX>.
11. Звільнення неповнолітніх від кримінальної відповідальності. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу:
http://www.nai.au.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_zag/Files/Lekc/T20/T20_P2.html.

- 12.Петрова Л.В. Національна доктрина права // Юридичний вісник України.– 2001. – № 30. – С. 45-50.
- 13.Бондаренко М.О., Рудник В.І., Самілик Г.М.// Кримінальне право України. Посібник для студентів юридичних спеціальностей. –2008р. - 78.ст.
- 14.Підручник Кримінальне право України, Бажанов М.І. [Електронний ресурс]. – 2005. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ebk.net.ua/Book/KPravo/21-24/10222.htm>.
- 15.Чурікова І. В. Початок досудового розслідування у кримінальному процесі України / Чурікова І. В. // Юридичний часопис НАВС. № 2. 2013. С. 226-231.